

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

◦

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

קדושים

(חלק יז — שיחה ב)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושתים לבריאה

מאה ועשרים שנה להולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות

שבוע פרשת קדושים (בכל העולם), ל ניסן — ו אייר, ה'תשפ"ב (א)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2022

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

קדושים ב

– אבל לכל לראש כל תיבה בפירוש רש"י נחוצה להבנת פשוטה של מקרא;

ועפ"ז – מה הם הקשיים בספוק, המתבארים ע"י המאמר „ואהבת לרעך כמוך . . זה כלל גדול בתורה“?

גם צריך להבין מה שהעתיק רש"י את שם בעל המאמר – ר' עקיבא – אשר (כמו שנתבאר כמה וכמה פעמים) אין דרכו של רש"י בכך אלא כשהדבר מוסיף בהבנת הפירוש⁸.

ב. ישנו פתגם⁹ „הקושיא טוב והתירוץ פשוט“ – וכן הוא גם בעניננו:

בלימוד הפסוק „ואהבת לרעך כמוך“ – היינו, שאהבת אדם מישראל לזולתו צריכה להיות „כמוך“, כאהבתו לעצמו – מתעוררת שאלה פשוטה: לשם מה יש צורך בציוויים נפרדים¹⁰ על גנבה, גזלה, „לא תקום וכו' וכו' (רוב המצוות שבין אדם לחבירו) –

הלא המקיים את מצות „ואהבת

א. על הפסוק¹¹ „ואהבת לרעך כמוך“ הביא רש"י את מאמרו של רבי עקיבא (בתורת כהנים¹²) „זה כלל גדול בתורה“.

וביאר מפרשים¹³, שכוונת רבי עקיבא להביע את גדולתה של המצוה – שהיא ענין כללי בכל התורה כולה, כמאמרו הידוע של הלל¹⁴ „דעלך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה ואידך פירושא הוא“.

וצריך להבין: פירוש רש"י על התורה, כפשוטו, אינו ספר מוסר כדי לעורר את בני ישראל לקיום המצוות, אלא – בהתאם לכלל שלימדנו רש"י עצמו¹⁵ – „ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא“.

[אמנם מפירוש רש"י אפשר (וממילא – צריך) ללמוד „ענינים מופלאים“¹⁶ בכל חלקי התורה (עד לרזין דאורייתא, יינה של תורה¹⁷), ובהם בפרט ענינים הנוגעים בהנהגת כל אחד בפועל – ובכל יום

(1) פרשתנו יט, יח.

(2) עה"פ. ירושלמי נדרים פ"ט ה"ד. ב"ר פכ"ד, ז. ולהעיר ממאמר בן עזאי (תו"כ וירושלמי שם. ב"ר שם בשינוי לשון) „זה ספר תולדות אדם זה כלל גדול מזה“ – ראה מפרשים במקומות הנ"ל. נתבאר (ע"ד החסידות) באוה"ת בראשית כרך ג' תקצא, א.ב.

(3) ראה ריב"א, רא"ם, ס' הזכרון, שפ"ח ועוד – לרש"י כאן.

(4) שבת לא, א. וראה חדא"ג מהרש"א שם.

(5) בראשית ג, ת. שם, כד. ובכ"מ.

(6) של"ה במס' שבועות שלו (קפא, א).

(7) היום יום ע' כד.

(8) וצע"ג בתי המשכיל לדוד כאן (ראה לקמן הערה 47).

(9) לקו"ת נצבים נג, סע"ג („ואמר אדה"ז) שהתירוץ פשוט והקושיא טוב“.

(10) ואף ש„הרבה מצות בתורה נאמרו ונכפלו כו' לחייב ולענוש על מנין לאוין שבהם“ (פרש"י תשא לד, כג. ועד"ז בפרש"י צו ו, ו. שמיני יא, ג. שם, מד. אמור כג, לא. ועוד) – הרי „כל היכא דאיכא למדרש דרשינן ולא מוקמינן בלאוי יתירי“ (פסחים כג, ריש ע"ב). ופשוט דכ"ה גם ע"ד הפשט. וראה פרש"י משפטים כג, יט (ותשא לד, כו) ועוד.

לרעך כמוך" כדבעי, ישמר בדרך ממיילא מלעשות כל רע לרעהו, ואדרבה – יבקש לעשות טוב וחסד עם הזולת (ועוד זאת –) באותה המדה שמבקש זאת עבור עצמו ("כמוך")¹¹?

וקושיא זו מיושבת בהבאת המאמר „ואהבת לרעך כמוך . . זה כלל גדול בתורה“, שפירושו בפשטות: „ואהבת לרעך כמוך“ הוא כלל, וככל כלל, כולל הוא בתוכו כמה וכמה פרטים, שהם כל הציוויים הנ"ל; ולכן אמורות כל המצוות הללו בתורה, כפי שמצינו¹² כמה פעמים¹³, שהכתוב מזכיר הן את הכלל והן את הפרטים (אפילו – המובנים מעצמם).

ג. וצריך להבין – ע"ד¹⁵ הקושיא הידועה¹⁶: איך יתכן לצוות על מדה שבלב? מעשיו של אדם הם ברשותו ונתונים לבחירתו, אבל לאו כל אדם יש ביכלתו להוליד וליצור הרגש ומדה

15) ע"ד הפשט אינה קושיא (כ"כ), שהרי מתוכו (ועיקר) החינוך דהבן חמש למקרא (וגם – קודם לגיל זה): אהבת הוריו ובנ"א בכלל, אהבת השם, אהבת התומ"צ וכו'.
16) בנוגע לאהבת ה' (ראה ס' הערכים – חב"ד בערכו בתחלתו, ושי"ג).

ואהבת את ה"א (ואתחנן ו, ה) – מפורש בכתוב עצמו הטעם (והדרך לבוא לאהבתו – ע"י שיתבונן ש, ה') (הוא) אלקיד" (שהוציא מארץ מצרים וגו' – ולהעיר מפרש"י עה"פ יתרו כ, ב),

משא"כ בנדו"ד שסתם בקרא „ואהבת לרעך כמוך“ מבלי לפרש טעם והסברה. ושאני „לא תשנא את אחיך בלבבך“ (לעיל פסוק יז) וכיו"ב – שהמדובר שלא תהי' שנאה (מדה) בלב. ולהעיר מהמבואר (סה"מ תרצ"ט ע' 9) שעל מדת היראה שייך ענין הציווי.

(* להעיר מהתמים חזו" ד' ע' מה [קפח, א]: ומכיון שבאהבת ה' אמר ובנו* [הזקן] ז"ל דהציווי הוא על התבוננות, דאז באה האהבה בדרך פועל יוצא ותולדות ההתבוננות, הנה השכל הבריאי מחייב, דכן הוא גם באהבת ישראל שבאה על ידי טיב ההתבוננות במעלת חבירו.

(* וראה ג"כ הוספות לסהמ"צ להצ"צ: ד"ה להבין מצות אהבה, ובהערות לשם ע' 408.

אבל עדיין יש מקום לשאול: במה דברים אמורים, כאשר הפרטים השייכים לכלל נמנים בסמיכות לכלל¹⁴, אבל בנדון דידן הרי וכמה וכמה מן הפרטים מפורדים ומפוזרים בכמה וכמה מקומות בתורה – וממילא, איך מתאים לומר שכל הציוויים הללו נזכרו בכתוב להיותם פרטי הכלל האמור במקום אחר ורחוק „ואהבת לרעך כמוך“?

וזאת מיישב רש"י בדבריו, אשר זהו (לא כלל סתם, אלא) „כלל גדול בתורה“: מה שמצינו שהפרטים אמורים

11) ראה – ע"ד ההלכה – חינוך מצוה רמג. רמב"ם הל' אבל רפי"ד. סהמ"צ שלו שורש ב. ולהעיר מהשקו"ט ברי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג מ"ע יט (קמב, ג ואילך).

12) בציוויים ולא רק בסיפור מאורעות כמו במשכן וכליו הבאתם וכו'. וראה פרש"י ר"פ בהר.

13) גם לעיל – לדוגמא: משפטים כב, ח.

14) וגם ע"ד ההלכה – ראה פסחים ו, ב. וש"נ. ולהעיר מרש"י בראשית ב, ח (אלא ששם אינו מובן מעצמו כלל).

הגדרה? ולא רק רגש אהבה בכלל¹⁸, אלא „כמוך”

– איך יתכן (בקושיית המפרש- שים¹⁹), שבלב כל אחד תהי' אהבה לרעהו „כמוך”, ובלשון הרמב"ם²⁰: „לא יקבל לב האדם שיאהוב את חבירו כאהבתו את נפשו”?

(ב) לעיל בסמוך²¹ פירש רש"י ש,כל דבר המסור ללבו של אדם . . נאמר בו

ומוכח מזה שהא שמצוה לשנוא רשע הוא לא מפני שנתמעט מהלשון ואהבת לרעך כמוך כ"א הוא ציווי בפ"ע (מהפסוק, „יראת ה' שנאת רע” שהובא בפסחים שם) לשנוא רשע (ובמילא – שואהבת גו' בכל הפרטים הוא רק לרעך בתומ"צ). וכן מוכח בתניא פרק לב דגם אלה „שמצוה לשנאותם מצוה לאהבם ג"כ***, ע"ש [ואולי גם פוסקים הני"ל סמכו בעיקר על פסוק הני"ל שהביאו (סמ"ג ויראים) מפסחים שם]. וראה לקמן הערה 38. ואכ"מ.

(18) להעיר מ,לא תחמוד" (יתרו כ, יד), ומדשתק רש"י משמע שמפרשו כפשוטו (וראה ראב"ע ובחי שם). ע"ד ההלכה – ראה הגש"פ (קה"ת תשמ"ז) ע' עתה בהערה, ושי"ם.
(19) רמב"ן (פסוק יז), פענת רזא, חזקוני, חי' ופי' המהר"ק (לפרש"י) כאן. ועוד.

במפרשים הני"ל תי' דואהבת לרעך כמוך אינו כפשוטו, והכוונה בזה רק לענין עשיית טובה לחבירו וכיו"ב. וראה גם ראב"ע, רבעה"ת (הדר זקנים), מלבי"ם ועוד כאן. חזקוני, מהרש"א שבת שם. ועוד,
אבל מדסתם רש"י מוכח שמפרש ואהבת לרעך כמוך כפשוטו, אבל ראה לקמן בפנים. וכן מובן פשטות לשון הרמב"ם בסהמ"צ (מ"ע רו), הל' דעות שם, שו"ע אדה"ז שם. ועוד.

20 שם.

21 פסוק יד.

*** (להעיר ממאירי יומא (עה), א) „לעולם לא תהא שנאת אדם מונעתו מלהטיב לחבירו בכל מה שאפשר לו להטיב והוא שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך”. וראה הר"פ פערלא שם קמב, ב.

בלבו – וממילא, איך ניתן לצוות כל אדם מישראל שתהי' לו אהבה בלב לרעהו, ויתירה מזה – אהבה לכל אחד מישראל [מאחר שע"ד הפשט, „רעך” כולל את כל ישראל¹⁷, ללא כל

217

(17) שהרי רש"י לא פי' החידוש ד„רעך” היינו רעך בתומ"צ (כפי' הרשב"ם עה"פ; מקומות שנשמנו לקמן. ובהערה 38); ועד"ז ב,לא תשנא את אחיך" לא פי' רש"י דקאי על אחיך בתומ"צ (ראה יראים סל"ט (בהשלם – סקצ"ה). תדבא"ר ספי"ח הובא ביל"ש (ואוה"ח) עה"פ. ועוד). וכדמוכח ג"כ מפרש"י ראה (יג, ט (מספרי עה"פ)) שרק מסית נתמעט („את זה") ממצות ואהבת לרעך כמוך. וראה לקוטי כו' הצ"צ לתניא פל"ב. ע"ד ההלכה י"א ש,ואהבת לרעך כמוך" פירושו רעך בתומ"צ (ורשע מותר או מצוה לשנאותו – פסחים קיג, ב) – סמ"ג עשין ט. הג"מ להל' דעות פ"ו ה"ג. וראה רמב"ם הל' אבל שם. יראים סל"ח (בהשלם – סרכ"ד). ועוד.

אבל כבר העירו באחרונים (מהר"ם שיק תרי"ג מצות מצוה רמד. הרי"פ פערלא שם קמג, ד ואילך) מהא שלמדין (סנה' מה, א. וש"נ) מואהבת לרעך כמוך – ברור לו מיתה יפה, היינו שכולל גם רשע (המחוייב מיתה), וכמפורש ברמ"ה (שם נב, ב): „וכל היכא דכתיב רעך משמע ישראל ואפילו רשע*** כו”'; ורק מסית נתמעט בפירוש ממצות ואהבת גו', כנ"ל.

* אבל להעיר שבמקומו (הל' דעות פ"ו ה"ג) סתם הרמב"ם „לאהוב את כאו"א מישראל כגופו” (ועד"ז בנימין המצות בריש ספר היד – „כל בני אדם בני ברית”) – בלי כל הגדרה. וג"ז שמצוה לשנוא רשע לא כתב במקומו (בהל' דעות) כ"א בהל' רוצח (בסוף) – וידוע שהרמב"ם סומך (רק) על מ"ש במק"א הקודם לזה ולא מזה של אכ"כ (יד מלאכי כללי הרמב"ם כו' אות ו).

ועד"ז אדה"ז בשו"ע (או"ח סקניו ס"ה) הביא רק ש,מצוה על כל אדם לאהוב את כאו"א כגופו”, והשמיט (המובא במ"א שם) שהוא דוקא רעך בתומ"צ ולא רשע (ורק בחז"מ הל' עוברי דרכים כו' ס"ט הביא דמצוה לשנוא רשע).

** ולהעיר מפי' הב' ברמ"ה שם „ויש לפרש רעך לשון רעים שבך כו”'.

וכן – בפרטים אלו אכן נאמר²⁶ ויראת מאלקיד, ולכן מובן ש„ויראת“ קאי גם על השאר שאזהרה זו שייכת בהם²⁷.

(ב) ר' עקיבא הוא מאן דאמר „חייך קודמים לחיי חבירך“²⁸. ולפי זה נמצא ש(לשיטת ר' עקיבא) „כמוך“ אין פירושו כמוך ממש, מאחר ש„חייך קודמים“²⁹.

ויש לומר, שפירושו הדבר הוא ע"ד כף הדמיון³⁰ – דמיון בפרט מסויים³¹

וכן הוא – כפירוש זה ב„כמוך“ – ע"ד הפשט³², וכפירוש רש"י לעיל על „כמוך כפרעה“³³ – „חשוב אתה בעיני כמלך“, היינו, שאין זאת שיוסף הוא כפרעה ממש – אלא רק בנוגע לחשיבות ו„בעיני“.

ולנדון דידן: בנוגע לאחרים, יוסף הוא כפרעה ממש, „ובלעדיך לא ירים איש את ידו גו“³⁴; אבל בכל הנוגע לפרעה עצמו, „הכסא“ – על זה נאמר „אגדל ממך“³⁵.

26 נסמן לעיל הערה 21. וראה הנסמן

בהערה 22.

27 אלה שבעשי' – שמרמה את הרואים ולכן זקוק לאזהרה „ויראת מאלקיד“, משא"כ ברגש שבלב – מאי קמ"ל?

28 ב"מ סב, א.

29 ראה גם רמב"ן וחדא"ג מהרש"א הנ"ל. תוד"ה ברור סנה' מה, א. באר מים חיים לפרש"י כאן.

30 ראה ראב"ע ורא"ם ר"פ ויגש.

31 ראה פרש"י בראשית א, כו ד"ה כדמותנו. שם יג, יו"ד בסופו. ובכ"נו.

32 אלא ששיטת רע"ק בזה שייכת במיוחד לנדו"ת, כדלקמן בפנים.

33 ר"פ ויגש.

34 מקץ מא, מד.

35 שם, מ.

ויראת מאלקיד" (ועד"ז כתב כמה פעמים להלן²²) – ולפי זה תמוה, שבציווי „ואהבת לרעך כמוך“²³ – אשר (א) אהבה בכלל מקורה בלב, (ב) ובפרט כשהאהבה צריכה להיות „כמוך“ (שזהו בוודאי דבר המסור ללבו של אדם) – אין אזהרה זו אמורה?²⁴!

ד. ושאלות אלו יישב רש"י בפירושו ש„ואהבת לרעך כמוך“ הוא כלל (הכולל פרטים)

וכן (רמז) לתירוץ הקושיא הראשונה) ע"י הבאת שם בעל המאמר – ר' עקיבא:

(א) בהיותו כלל – מובן שקימו בפועל הוא ע"י קיום הפרטים²⁵, החל מאלו המנויים אך לפני זה: לא תלך רכיל גו' לא תשנא גו' לא תקום גו', ואף לעיל מיני, מ„לא תגנובו“ גו' ואילך,

ומובן אפוא מהו תוכן החיוב „ואהבת .. כמוך“ – ענינים שניתן לצוות עליהם,

22 לקמן פסוק לב. בהר כה, יז. שם, לו. שם, מג.

23 אבל להעיר שבמקומות הנ"ל המדבר בפעולה שאין ברורה כוונת העושה אם לטוב כו' – והרי גם ב„לא תשנא את אחיך בלבבך“ לא נאמר „ויראת מאלקיד“. וראה לקמן הערה 27.

24 להעיר ממדרש לקח טוב כאן: „אני ה', כל דבר המסור ללב נאמר בו אני ה'“ – אבל בפרש"י לא נזכר זה (וראה רש"י ר"פ וארא, ובכ"נו). ולהעיר מרש"י לקמן פסוק לו ד"ה אשר הוצאתי.

25 ראה פרש"י הסמוך: את חוקתי תשמורו ואלו הן כו'. וראה פ"י החזקוני (הא') כאן: אם תעשה כן תאהבהו.

כיון שכל בני ישראל הם (לעולם) בנים למקום, וכמו שאמר ר' עקיבא³⁹ לטורנוסורפוס הרשע, שאפילו כאשר מצד מצב בני ישראל יחס הקב"ה אליהם הוא כמלך. . . שבעס על בנו" – מכל מקום, "אנן קרוין בנים".

ו. וענין נוסף שרמז רש"י בהבאת שמו של בעל המאמר – ר' עקיבא:

תלמיד ממולח עלול לשאול: אם "ואהבת לרעך כמוך" הוא "כלל גדול בתורה" – ענין כללי בכל התורה כולה – מדוע נאמר הציווי על כך רק בפ' קדושים (ועוד זאת – משך זמן לאחר מתן תורה והקמת המשכן)?

אבל אליבא דר' עקיבא לא קשה כלל, כיון ששיטתו היא "כללות ופרטות נאמרו בסניג"⁴⁰ (והדברים שבפרשתנו – שנאמרו "באוהל מועד" – רק "נשנו").

גירסת המחזור ויטרי (תלמידו דרש"י) לאבות פ"ב מ"א, "ואהבת לרעך כמוך בעושה מעשה עמך" – אבל (נוסף ע"ז שזהו ע"ד ההלכה –) מ"ש שם לפניו, "ושנא את האפיקורסין והמסיתים כו", מוכח שאין כונתו לסתם רשעים, כ"א לסוגים הנ"ל. וכ"כ באוה"ח פרשתנו כאן. ולהעיר מחינוך (מצוה רלח), שעל הא שמצוה לשנא רשע מביא הכתוב ד, "משנאך ה' אשנא גו" שקאי על מינים ואפיקורסים (כמ"ש במנ"ח שם). וראה לעיל הערה 17 ולקמן הערות 64, 66. (39) ב"ב י, א (וראה חדא"ג מהרש"א שם). וראה שו"ת הרשב"א (ח"א סקצ"ד) שההלכה כר"מ (קידושין לו, א) דבין כך כו' בני הם. ובספרי האיזנו (לב, ה) משמע שר"י הודה לר"מ. ולהעיר ממאמרי רע"ק: שבת קכח, א (וש"נ). ב"ק צ, ריש ע"ב במשנה, ובסנה' קי, ב חסידותי דרע"ק.

(40) הגיגה ו, ריש ע"ב. וש"נ.

ועד"ז בעניננו: כל זמן שהדבר אינו נוגע ב"חייך", חיי האדם עצמו, אזי האהבה לרעך היא "כמוך" – יש לעשות למען הזולת מה שעושה האדם לעצמו; אבל כאשר הדבר נוגע ב"חייך" (כבנדון ד, שנים שהיו מהלכין בדרך וביד אחד מהם קיתון של מים אם שותין שניהם מתים כו"), אזי – "חייך קודמין לחיי חבריך".

ה. ועדיין אין זה מחזור לגמרי:

הן אמת ש"חייך קודמים" – אבל כל זמן שאין מדובר במצב שיש בו נגיעה ב"חייך", האמנם ביכולת כל אחד מישראל שיהיה לו רגש של אהבה (בלב) לזולת בדומה לאהבת עצמו ("כמוך")³⁶?

ויתירה מזו: רגש זה של אהבה "כמוך" הוא – "לרעך": לכל איש ישראל (כנ"ל ס"ג), ובכלל זה גם מי שעבר עבירה ר"ל, שע"פ תורת אמת יש להענישו?

וגם שאלה זו מתורצת ע"י מאמר של ר' עקיבא – "חביבין ישראל שנקראו בנים למקום"³⁷, ומזה – שכל בני ישראל הם, "אחים ממש". וממילא מובן כיצד יתכן רגש של אהבה לזולת (ואף באופן של "כמוך"):

כאשר האדם יתבונן בדבר, ויבוא לידי הכרה והרגשה שהזולת אחיו הוא, יתעורר בדרך ממיילא ברגש של אהבה כלפיו, באהבת אחים.

ולכן אהבה זו יכולה להיות לכל אחד מישראל³⁸, יהי מצבו אשר יהי,

(36) ראה של"ה סא, ב בהגה"ה.

(37) אבות פ"ג מ"ד.

(38) להעיר מדעת רע"ק (אבות דר"ג ספטז –

ונמצא, שענין „ואהבת לרעך כמוך“ נאמר כבר בהר סיני⁴¹.

ז. מיינה של תורה בפירושו רש"י זה:

בנוגע למצות אהבת ישראל מצינו ב' לשונות (כמובא לעיל): א) מאמרו של ר' עקיבא – „זה כלל גדול בתורה“. ב) מאמרו של הלל⁴² (כמה דורות לפני זה) – „זו היא כל התורה כולה ואיך פירושה הוא“.

והחילוק בין ב' מאמרים אלו הוא – כפשטות הלשון: „זה כלל גדול בתורה“ היינו, שאהבת ישראל היא כלל מסוים בתורה – תורה מכללי התורה. אמנם „כלל גדול“, ומכל מקום – רק כלל תורה⁴³ בתורה („כלל . . בתורה“ ולא „כלל התורה“). משא"כ הלל אומר „זו היא כל התורה כולה“⁴⁴ (ו„איך היא רוק פירושה“).

ובזה יובן גם מה שהביא רש"י את מאמרו של ר' עקיבא דוקא (ולא את מאמרו של הלל) – כי בפשוטו של ענין, אהבת ישראל אינה „כל התורה כולה“⁴⁵, והיא רק „כלל“ של המצוות

שבין אדם לחבירו⁴⁶.

[ולכן מצינו, שבפירושו רש"י לש"ס שאף הוא פירוש על דרך ה„פשט“ – רק הפשט דלימוד הש"ס) פירש את המאמר „דעלך סני לחברך כו' זו היא כל התורה כו'“, שאינו מכוון למצות אהבת ישראל, אלא „לחברך לא תעביד“ היינו „ריעך . . זה הקב"ה, אל תעבור על דבריו“⁴⁷ (ודבר זה הוא אכן „כל התורה כולה“).

ולפי הפירוש הנוסף בדברי רש"י שם (הבא תכף לאחר זה, כפירושו שני) ש„לחברך“ פירושו – „חבירך ממש“ – אכן מודיענו רש"י, שלפי פירושו זה, „כל התורה כולה“ לאו דוקא⁴⁸, אלא רק „גזלה גנבה ניאוף ורוב מצות“).

אבל צריך להבין: כיון ש„אלו ואלו דברי אלוקים חיים“⁴⁹, בהכרח לומר, שב' הלשונות והענינים אמת, ולשניהם ישנו ביאור עכ"פ ע"פ פנימיות הענינים – וא"כ אינו מובן: מאחר שאהבת ישראל היא „כל התורה כולה“, מה מוסיף ומלמדנו ענין זה שהיא (רק) „כלל גדול בתורה“ (והרי בכלל מאתים

(46) ראה גם ראב"ד וק"א לתו"כ כאן. ועוד.

(47) במפרשי רש"י (נח"י הובא בשפ"ח. משכיל לדוד) כתבו דכ"ה כוונת רש"י גם בפירושו עה"ת כאן. וצ"ג.

(48) עפ"י מובן מה שפי' זה הביא רש"י רק כפי' הב' – כי מכיון שגר צריך לקבל ע"ע כל תרי"ג מצות, עכ"ל שכוונת הלל היא לכל התורה כולה ממש.

[ומ"ג גם פי' הא' אינו מספיק, כי (נוסף לזה שאין זה פי' הפשוט של „חברך“, והול"ל „להקב"ה“ וכיו"ב, הרי) לפ"ז אי"מ למה א"ל בלשון של שלילה „לחברך לא תעביד“ ולא בלשון של חיוב. משא"כ להפי' שהכוונה לחברך כפשוטו – ראה חדא"ג מהרש"א שם].

(49) עירובין יג. ב. וש"נ.

(41) להעיר מרש"י ר"פ בהר ומפרשיו – אבל ראה לקמן ע' 280 ואילך, שכוונת רש"י שם היא גם (או – רק) לדעת ר"י, ע"ש באורך.

(42) שבת לא, א.

(43) ולדברי בן עזאי (כמסומן בהערה 2) יש גם „כלל גדול בזה“.

(44) להעיר מט"ו או"ח סתקפ"ב סק"ג.

(45) דעכ"פ ע"ד פשוטו של מקרא וש"ס י"ל – דרך פנימיות הענין כן הוא, כביאור אדה"ז בתניא פרק לב, שהמ"צ להצ"צ מצות אהבת ישראל, אוה"ת שופטים ע' תתלח ואילך, ועוד (ראה ס' הערכים-חב"ד ע' אהבת ישראל ס"ח, וש"ס). – כהנ"ל נתקו בקונטרס אהבת ישראל (קה"ת תשל"ו). וראה נתיבות עולם מהמהר"ל נתיב אהבת ריע פ"א. ועוד.

וכו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה", ומפרשו: „לומר שאף הרחוקים מתורת ה' ועבודתו .. צריך למשכן בחבלי עבותות אהבה וכולי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה'", והיינו, שהמכוון והתכלית של „צריך למשכן בחבלי עבותות אהבה כו" הוא „לקרבן לתורה ועבודת ה'" (ואין זאת אלא ש„הן לא, לא הפסיד⁵³ שכר מצות אהבת ריעים“).

וביותר קשה לפי ביאור רבינו הזקן שם (לעיל בפרק זה) בענין אהבת ישראל⁵⁴, שקיומה צריך להיות מצד זה ש„רעך“ בן ישראל הוא, ויש בו נשמה (שהרי „כולם מתאימות ואב אחד לכולנה ולכן נקראו כל ישראל אחים ממש“) – ולכן האהבה צריכה להיות „לכל נפש מישראל למגדול ועד קטן“ (עד לאהבת – בלשון המגיד⁵⁵ – „רשע גמור כצדיק גמור“);

וא"כ, כיון שהאהבה היא (לא מצד מצבו של הזולת בעבודת ה', אלא) אהבה עצמית מצד הנשמה, למה תהי' אהבה זו קשורה בענין „ומקרבן לתורה“?

ט. והביאור בזה:

53 עפ"י יומתק לשון אדה"ז „לא הפסיד“ – דלכאורה הול"ל „יש לו שכר כו" – כי מכיון שהמכוון של „אוהב את הבריות“ הוא „ומקרבן לתורה“, הו"א ש„הן לא“ הפסיד שכר המצוה. וראה לקמן הערה 68.

54 וראה גם סהמ"צ להצ"צ מצות אהבת ישראל, ס' הערכים שם, קונט' אהבת ישראל הנ"ל.

55 הובא בסה"ש ה'ש"ת ע' 117. וראה קונט' הנ"ל ע' 7 בהערה. לעיל הערה 17. לקמן הערות 65, 66.

מנה)? ובפרט שמאמרו של הלל נאמר כבר, כנ"ל, דורות הרבה לפני זה.

ח. ויובן בהקדים מאמר נוסף של הלל⁵⁰: „הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום וכו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה“.

ויש לשאול: מהי השייכות בין „אוהב שלום וכו' אוהב את הבריות“ לענין „ומקרבן לתורה“ דוקא? הלא אהבת ישראל מביאה את האדם לבקש את טובת זולתו (לא רק ברוחניות, אלא) בכל עניניו, הן בגשמיות והן ברוחניות⁵¹?

וידוע שהסבר לכך⁵², שבזה מלמדנו התנא, שאל לנו לעשות פשרות ח"ו בתורה בגלל אהבת ישראל. ענין „אוהב את הבריות“ צריך להתקיים באופן של קירוב הבריות אל התורה, ולא להיפך ח"ו – להנמיך ולהשפיל את התורה אל רוח הבריות, ע"י עשיית פשרות בתורה.

אבל לפי זה נמצא, ש„ומקרבן לתורה“ הוא רק אזהרה (צדדית) בענין „אוהב את הבריות“. ואילו מפשטות לשון המשנה משמע ש„ומקרבן לתורה“ הוא המשך ותוצאה של „אוהב את הבריות“ – האהבה לבריות מביאה לכך (ובאה לידי ביטוי בכך) שהאדם מקרבם אל התורה;

וכדמוכח גם מספר התניא (פרק לב), שבו מביא רבינו הזקן את המאמר „הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום

50 אבות פ"א מי"ב.

51 להעיר מהנהגת הבעש"ט לעשות טובה בגשמיות מבלי לקשר טובה זו בתנאי דרוחנית כו' (ראה לקו"ש ח"א ע' 261).

52 ראה לקו"ש ח"ב ע' 316. חט"ז ע' 198.

הקב"ה נעשית ע"י התורה, אין מעלתו העצמית בזה ש"ישראל הוא" יכולה להשאר כדבר נפרד (ללא קיום תורה ומצוות). אלא היא מוכרחת להביא לידי קיום התורה והמצוות (וע"ז מתגלית גם) מעלת נשמתו העצמית שהיא נעלית מהתורה⁶².

יו"ד. ומזה באים גם ב' הקצוות בנוגע לענין, ואהבת לרעך כמוך:

עצמיות האהבה, הנמשכת מצד אחדותם של כל ישראל ב, שורש נפשם⁶³ במדרגה שבה ישראל נעלים מהתורה, היא למעלה מן המדידות דתורה. ולכן האהבה היא לכל ישראל בשוה, גם לבריות, הרחוקים מתורת ה' ועבודתו⁶⁴ – לפי שבדרגא זו לא ניתן לחלק בין צדיק לבין יהודי הרחוק מהתורה⁶⁵; ועד"ז האהבה גופא אינה מוגבלת לרוחניותו של הזולת, אלא היא בנוגע לכל עניניו, גם לגשמיותו⁶¹ – להיותה גשמיות של יהודי.

אבל מצד זה שמציאותו של איש ישראל קשורה בתורה, כנ"ל, הרי גם

ידועים דברי חז"ל⁶⁶, אשר, מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר – אפילו לתורה, היינו שישראל, "קודמים" גם לתורה ונעלים ממנה; ולאידך איתא בזוהר⁶⁷, "ישראל מתקשראין באורייתא ואורייתא בקודשא בריך הוא", וממאמר זה משמע שהתורה נעלית מישראל.

ומבואר בזה⁶⁸, שמעלת ישראל על התורה היא בשרשם, אבל מצד הנשמות כפי שירדו למטה, התורה נעלית מישראל, והתקשרות הנשמה בקודשא בריך הוא נעשית ע"י התורה.

ולכן ישנם בכל אדם מישראל שני ענינים הפכיים, מן הקצה אל הקצה:

מצד מה שבשרשם נשמות ישראל נעלים מהתורה, הנה – "ישראל .. אע"פ שחטא ישראל הוא". גם אם יעבור עבירות רבות⁶⁹ ר"ל, לא יצא מכלל ישראל, מאחר שהתקשרות (עצם) נשמתו של איש ישראל עם הקב"ה אינה תלויה בעבודתו בתורה ומצוות⁶⁰.

אבל, דבר זה עצמו מביא לידי כך, שכל אחד מישראל, "בדאי" סופו לעשות תשובה⁶¹ ולשוב לתורה ומצוות. כי מאחר שהתקשרותו (בהיותו למטה) עם

62) ב"ר פ"א, ד. תדבאר פ"ד (קרוב לסופו).

63) כן הובא בכ"מ בדא"ח (לקו"ת נצבים רד"ה כי קרוב. ר"ה נט, א. א. שה"ש טז, ד. ובכ"מ). וראה זח"ג עג, א.

64) לקו"ת שה"ש שם. המשך תער"ב פע"ו. ח"ג ע' איתג ואילך. ד"ה אז ישיר ה"ש"ת פ"ג ואילך. ובכ"מ.

65) סנהדרין מד, רע"א.

66) ראה בארוכה המשך תער"ב שם ע' ארנב. ובכ"מ.

67) תניא ספ"ט. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג.

62) שלכן גם גילוי ענין התשובה (שהיא למעלה מתורה, שלכן בכחה למלאות מה שנחסר בתורה כו') – הוא בתורה דוקא (המשך תער"ב שם ע' איתג. וראה המשך תרס"ו ע' רלה. ועוד).

63) לשון אדה"ז בתניא פרק לב.

64) לבד, "המינים והאפיקורסים" (תניא שם בסוף הפרק. וראה לקמן הערה 66). וגם באלה – ראה ס' הערכים חב"ד שם סעיף ה' בסופו, וש"נ.

65) להעיר ממשנת' (לקו"ש ח"ב ע' 300) שגם פתגם המגיד (נסמן לעיל הערה 55), "ליב האבן א' רשע גמור ווי א' צדיק גמור" אינו מבטא עדיין את אמתית כל הענין דאהבת ישראל, כי לשון זה עצמו מורה שישנם חילוקי מדריגות בין צדיק לרשע, ואילו באהבה עצמית אין חילוקי מדריגות כלל.

להשאר מנותקת מקיום תורה ומצוות, אלא התקשרות זו עצמה מביאתו לידי קיום התורה והמצוות (כנ"ל סעיף ט'),

כן הדבר גם בנוגע לאהבתו לאלו „הרחוקים מתורת ה' ועבודתו“, שדוקא מפני שהוא חש את מעלתם העצמית בהיותם יהודים – אין הוא מסתפק בזה לבד, אלא דבר זה עצמו מעוררו להשתדל לעשות מהם יהודים-של-תורה.

ומאחר שגם מעלתו העצמית של היהודי מוכרחה לבוא לידי גילוי ע"י התורה, נמצא, שכאשר הזולת נשאר רחוק מן התורה, אזי, לא ניתן לחוש כראוי את ענין השלום והאחדות האמיתית שבינו לכל ישראל⁶⁷ (שהם „אחים ממש מצד שורש נפשם“⁶⁸). ודוקא ע"י „ומקרבן לתורה“ – ע"י שמקשרים אותם עם אורייתא ועל ידה עם קודשא בריך הוא – ניכרת ומורגשת (באופן גלוי⁶⁸) גם מעלתם

אהבת ישראל (וגם האהבה „מצד שורש נפשם“ הנעלית מהתורה) היא מצוה בתורה: יש לאהוב כל אחד מישראל מפני שכך מצוה התורה, וממילא – ע"פ המדידות והגדרים שהתורה קבעה בזה, כנ"ל (ואסור לעשות שום פשרות בתורה בגלל אהבת ישראל), עד שיש מבני ישראל ר"ל שהתורה אומרת שהיחס אליהם צריך להיות באופן של „תכלית שנהא שנאתים וגו'“⁶⁶.

יא. זוהי גם הדגשתו של הלל (ועד"ז – הדגשת רבינו הזקן בתניא) שענין „אוהב את הבריות“ („הרחוקים מתורת ה' ועבודתו“) צריך (גם) להביא לידי „ומקרבן לתורה“ – אע"פ שהאהבה אליהם היא מצד מעלתם העצמית, מצד היותם יהודים (וצריך לאהוב יהודי (ולסייע לו בכל עניניו) אפילו כאשר אין מצליחים לקיים בו „ומקרבן לתורה“):

כשם שבנוגע לאדם עצמו, עצמיות מעלתו כיהודי (התקשרותו העצמית לקב"ה הנעלית מהתורה) אינה יכולה

67 עפ"י יש לבאר מה שהעתיק אדה"ז בתניא שם (ממאמר הלל) גם התיבות „אוהב שלום“ – כי ע"י שמקרבן לתורה נעשה שלום בינו ובין הבריות, שגם אצלם יהי' הענין דלהגביר ו„להגביר ולהעלות הנפש על הגוף“.

68 אלא שמכיון שגם אם אינו „מקרבן לתורה“, הרי יש בהם המעלה העצמית של בני (בהעלם עכ"פ) – לכן, „והן לא) לא הפסיד שכר מצות אהבת ריעים“.

ולהעיר ממשנ"ת (שיחת ש"פ ח"ש תשל"ז), אשר אולי י"ל שלא אחרי שכבר גילה אדה"ז ענין זה (ש,הן לא לא הפסיד כו') – יש בזה לא רק שלילת הפסד השכר – „לא הפסיד“ – שזה (משא"כ באם ה' אומר „יש לו (שכר)“) שייך לומר רק באם פשוט שיש לו שכר (וראה ברכות י, סע"ב. נזיר טו, א) – כ"א גם – „ריח" גדול, שמקיים ציווי אדה"ז, שע"י מתקשרים עם אדה"ז כו'.

66 תהלים קלט, כב. שבת קטז, א. תניא שם. וע"פ המבואר לקמן בפנים (סי"א) יומתק (אף שבפשטות הוא מוכרח לשלימות הענין) מה שהביאו אדה"ז בתניא שם – ובפרט דלכאורה ה"ז סותר למה שמבאר לפני"ש שאהבת ישראל היא מצד הנשמה, והרי ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא – כי מכיון שגילו"ו מעלת הנשמה הוא ע"י תורה דוקא (כדלקמן שם), הרי אלה שנספקו לגמרי שייכותם לתורה, ועד ש,אין להם חלק בבאלי ישראל, מעלת נשמתם אא"פ (במצבם זה) לבוא לידי גילוי (דלא, כבריות" שהם רק „רחוקים מתורת ה' כו') – ובמילא אא"פ להיות איליהם בגילוי אהבת ישראל מצד הנשמה [וענין זה בא בהמשך למ"ש לפני"ש דאוהב את הבריות ענינו שמביא לומקרבן לתורה, כדלקמן בפנים].

לא ייאמר על זה „זוהי כל התורה כולה” – כי לפי זה היו בטלים ח"י גדרי התורה בגלל אהבת ישראל (ע"ד שפקוח נפש דוחה את כל התורה) – אלא מצוה זו היא רק „כלל גדול בתורה”, כלל בתורה, שצריך להתקיים לפי גדרי התורה.

ואילו הלל מדבר אודות אהבת ישראל כפי שהיא למטה (לנשמה בגוף) אבל בשייכות ומצד שרשם של בני ישראל, במדרגה שבה „ישראל קדמו לתורה”; ומצד דרגא זו כל התורה כולה היא בשביל בני ישראל, כדי לגלות ולבטא את מעלתם של בני ישראל. וכיון שמעלתם של בני ישראל (כפי שהם „אחים ממש מצד שורש נפשם”) באה בגילוי במצות אהבת ישראל, הרי – „זו היא כל התורה כולה ואידך פירושא הוא”.

(משיחת ש"פ קדושים תשכ"ז)

וש"נ) שענינם אמת (ראה לקו"ת שה"ש מת, ג) – מדגיש הענין דאהבת ישראל כמו"ש „כלל גדול בתורה”.

העצמית של בני ישראל הנעלית מהתורה.

יב. עפ"ז יובן גם הביאור ב' לשונות רז"ל בנוגע לאהבת ישראל:

ר' עקיבא מדבר ע"ד הכלל דאהבת ישראל מצד אופן (החיוב ו)הקיום בפועל של מצוה זו כלפי הזולת בעניניו בהיותו נשמה בגוף גשמי, ע"פ מדידות והגבלות התורה⁶⁹, ולכן

224

(69) עפמשנ"ת (שיחת ש"פ יתרו תש"מ) השייכות ד„ומקרבן לתורה” ל„הוי מתלמידיו של אהרן” – שהוא כענין „חסד ואמת נפגשו” (תהלים פה, יא. שמור פ"ה, י), שגם בחסד דאהרן שלמעלה מהשתל' (ורב חסד), שמצד זה הענין דאוהב את הבריות הוא למעלה ממדוה"ג, צ"ל האמת דתורה (שמצד משה) –

יש לבאר השייכות דב' המאמרים ההלל ורע"ק. כי הלל ענינו חסד (זח"ג (רע"מ) רמה, א. תניא בהקדמה. ובכ"מ), ולכן מדגיש הענין דאהבת ישראל כמו"ש למעלה מ(מדידות ה)תורה; משא"כ רע"ק שענינו תורה (ראה מנחות כט, ב. סנה' פו, רע"א), והי' „משל ב"ש” (רש"י ב"מ לו, ב. שד"ח כללים מע' ע' כלל פו.

